

Kur ziņot par novērojumiem?

Mūsdienās ir svarīgi dalīties ar saviem novērojumiem, gan ar citiem interesentiem, gan ar pētniekiem. Dabā nekas nepastāv mūžīgi, mainās vietas un biotopi, samazinās vai palielinās sugu īpatņu skaits, katrā vietā ar laiku parādās jaunās sugas, bet dažas pazūd, tāpēc ir nepieciešams sekot līdzi sugu skaita pārmaiņām. Ir ļoti labi, ja mēs paši zinām to, kas ir sastopams mūsu teritorijās, bet saliekot visas ziņas kopā, pētnieki var precīzāk konstatēt pārmaiņas un vajadzības gadījumā reaģēt, lai saglabātu kādu sugu no pazušanas vai skaita samazinājuma. **Īpaši svarīgi ir ziņot par gredzenota putna atradumu vai gredzena nolasījumu, vēlams, pievienojot klāt gredzena fotogrāfiju vai detalizētāku tā aprakstu.**

Kopš 2008. gada vairāk nekā divi tūkstoši dabas vērotāju ir reģistrējuši savus novērojumus mūsu interneta portālā **Dabasdati.lv**. Sešu gadu laikā reģistrēto novērojumu skaits ir sasniedzis 100 000! Neturiet savus novērojumus tikai piezīmju kladēs vai fotogrāfiju arhīvos, bet dalieties arī ar citiem! Kopīgiem spēkiem mēs varēsim daudz labāk apzināt tās dabas bagātības, kuras ir sastopamas mūsu galvaspilsētā!

Ziņo Dabasdati.lv

*Atceries, ka jebkurš
ziņots novērojums,
īpaši dokumentēts
ar fotogrāfiju,
ir svarīgs!*

PUTNU, SPĀRU UN TAURIŅU VĒROŠANA Kengaragā

Ievads

Vērojot dzīvniekus Rīgas pilsētā pēdējo 25 gadu laikā, vienmēr esmu bijis sajūsmā par bioloģisko daudzveidību, kāda joprojām ir sastopama mūsu galvaspilsētā. Rīgas teritorija ir 307 km² liela, bet tikai trešo daļu no tās aizņem urbanizēta vide. Atlikušajā teritorijā lielākoties ir dabiskās platības, ieskaitot mežus, pļavas, iekšzemes ūdeņus un jūras piekrasti.

Pateicoties dažādu biotopu esamībai, Rīgā ir sastopama lielākā daļa no Latvijā konstatētajām dzīvnieku sugām, kas padara Rīgu par vienu no labākajām putnu, tauriņu un spāru vērošanas pilsētām Eiropā.

Daugavas posms pie Ķengaraga, apmēram 3,5 km garumā no Mazjumpramuižas drupām līdz Kojusalas līcim, ir viena no interesantākajām pilsētas daļām, kur joprojām ir saglabājusies liela bioloģiskā daudzveidība. Daugavas sekļie līči, Mazjumpramuižas dīķis, Elles (jeb Ķengaraga) dīķis, Kojusalas līcis, melnalkšņu aleja, pļavas ar bagātu veģetāciju un smilšu laukumi nodrošina labas vairošanās, barošanās un atpūtas vietas daudzām dzīvnieku sugām.

Viegla nokļūšana gan ar sabiedrisko, gan ar privāto autotransportu, sakārtota un droša vide, kā arī gājēju un velosipēdu asfaltēts celiņš gar pašu Daugavas krastu padara šo vietu par interesantu dabas vērošanas ekskursiju galamērķi pilsētniekiem un viesiem. Iesācējiem iesaku pievērst uzmanību trim dzīvnieku grupām, kuras visvieglāk pamanīt – spārēm, tauriņiem un putniem.

Šajā bukletā Jūs atradīsiet informāciju par šo dzīvnieku grupu sugu sastopamību Ķengaragā, ieteikumus katras grupas vērošanai un šeit sastopamo spāru, tauriņu un putnu fotogrāfijas ar komentāriem.

Ruslans Matrozis

Izdevējs: **Latvijas Ornitoloģijas biedrība, 2014**

Teksts un fotogrāfijas: **Ruslans Matrozis**

Makets: **Ilze Ķuze**

Spāru sastopamības un fenoloģijas raksturojumā izmantotas arī citu dabas novērotāju (Uģa Piterāna, Mārča Tiruma un Edgara Smislova) sniegtās ziņas portālā Dabasdati.lv

Buklets sagatavots ar Latvijas vides aizsardzības fonda finansiālu atbalstu

Spāres

Veicot neregulārus spāru novērojumus Ķengaragā, pēdējos sešos gados (2009–2014) **konstatētas 24 sugas**, kas ir vairāk nekā trešdaļa no visām Latvijā konstatētajām spāru sugām (61 suga). Pieaugušo spāru lidošanas periods šajā vietā ir no maija beigām (pirmās novērotas 30. maijā) līdz oktobra vidum (pēdējās – 16. oktobrī). Katrai spāru sugai ir savs lidošanas laiks, dažām sugām tas ilgst vairākus mēnešus, bet citām nepārsniedz 4–6 nedēļas, tāpēc sugu sastāvs mainās katru mēnesi, kas padara spāru vērošanu par interesantu nodarbi **gandrīz piecus mēnešus gadā**.

Šajā teritorijā konstatētas 24 sugas nemaz nav visas spāru sugas, kas apdzīvo šo Daugavas piekrastes posmu. Novērtējot pieejamos biotopus, ticams, ka šeit varētu konstatēt vēl vairākas sugas. Lielākā daļa no spārēm uzturas **pie ūdeņiem**, bet daudzas sugas varētu atrast arī pļavās un sausos laukumos vairāku simtu metru attālumā no ūdeņiem, kur spāres medī. Ķengaragā spāres apdzīvo visu teritoriju, bet ir vietas ar lielāku sugu daudzveidību un tās ir seklākās ūdenstilpes: Kojusalas līcis (novērotas 14 sugas), Elles jeb Ķengaraga dīķis (13 sugas) un Mazjumpravmuižas dīķis (13 sugas), savukārt gar pašu Daugavas malu no Mazjumpravmuižas līdz Dienvidu tiltam konstatētas 8 spāru sugas.

Spāru vērošanai va izmantot binokli, jo lielāko daļu sugu iespējams atšķirt vizuāli, bet **labākais veids tomēr ir spāres fotografēt**, lai varētu uz vietas vai mājas apstākļos izpētīt noteikšanas pazīmes, lai nekļūdītos. Turklāt fotogrāfija būs labākais pierādījums sugas novērošanai!

Vislabāk ir fotografēt sēdošas spāres, bet daudzām sugām patīk ilgstoši lidot un atpūsties kaut kur tālu no novērotāja (koku un krūmu zaros, vai uz ūdensaugiem tālāk no krasta). Šādas spāres ir visgrūtāk nofotografēt, bet vērotāja pacietība tiek attaisnota ar labi dokumentēta novērojuma iegūšanu.

Spāru sugu sastopamība	Elles dīķis	Kojusalas līcis	Mazjumpravmuižas dīķis	Daugavas posms	Lidošanas periods (pirmie un pēdējie novērojumu datumi)
Brūnā dižspāre <i>Aeshna grandis</i>	✓			✓	24.-30.08.
Dienvidu dižspāre <i>Aeshna mixta</i>		✓		✓	29.08.-27.09.
Karaliskā dižspāre <i>Anax imperator</i>	✓				07.06.
Agrā smaragdspāre <i>Cordulia aenea</i>			✓		30.05.
Tumšzilā krāšņspāre <i>Coenagrion pulchellum</i>	✓	✓	✓		31.05.-16.07.
Gaišzilā krāšņspāre <i>Coenagrion puella</i>	✓	✓	✓	✓	31.05.-29.08.
Brūnganā plankumspāre <i>Epithea bimaculata</i>	✓				31.05.
Ezeru krāšņspāre <i>Enallagma cyathigerum</i>	✓		✓		12.06.-20.08.
Lielā sarkanace <i>Erythromma najas</i>	✓	✓			31.05.-29.08.
Mazā sarkanace <i>Erythromma viridulum</i>	✓	✓			15.07.-20.08.
Parastā daiļspāre <i>Ishnura elegans</i>	✓	✓		✓	07.06.-22.07.
Spilgtā purvuspāre <i>Leucorrhinia pectoralis</i>			✓		30.05.-22.06.
Raibgalvas purvuspāre <i>Leucorrhinia albifrons</i>			✓		22.06.
Rudens zaigspāre <i>Lestes sponsa</i>	✓	✓	✓		16.07.-14.09.
Zaļā zaigspāre <i>Lestes viridis</i>		✓			08.08.-11.10.
Plankumainā spāre <i>Lubellula quadrimaculata</i>	✓	✓	✓		30.05.-22.06.
Plakanā spāre <i>Lubellula depressa</i>			✓		04.-22.06.
Lielā ezerspāre <i>Orthetrum cancellatum</i>		✓		✓	04.06.-13.09.
Ziemasspāre <i>Sympecma paedisca</i>			✓		27.07.-30.08.
Lielā klajumspāre <i>Sympetrum striolatum</i>		✓			25.-26.07.
Melnā klajumspāre <i>Sympetrum danae</i>	✓		✓		03.08.-07.09.
Dzeltenā klajumspāre <i>Sympetrum flaveolum</i>				✓	09.07.
Sarkanā klajumspāre <i>Sympetrum sanguineum</i>	✓	✓	✓	✓	26.07.-16.10.
Parastā klajumspāre <i>Sympetrum vulgatum</i>	✓	✓	✓	✓	26.07.-04.10.

Ziemasspāre *Sympecma paedica* ir vienīgā suga Latvijā, kurai pārziemo pieaugušas spāres. Citām spāru sugām Latvijā pārziemo tikai to kāpuri. Šo sugu labāk meklēt tālāk no ūdeņiem, virs sauszemes augāja.

Lielā klajumspāre *Sympetrum striolatus* – līdzīga parastajai klajumspārei, bet Latvijā diezgan reti sastopama. 2014. gadā to novēroja Kojusalas līcī.

Parastā klajumspāre *Sympetrum vulgatum* – vidēja izmēra spāre, kas sastopama gar Daugavas piekrastes joslu, kā arī tālāk no ūdeņiem – lielākoties pļāvās un sausajos laukumos. Šīs spāres izlido vasaras otrajā pusē un ir novērotas līdz oktobrim.

Lielā ezerspāre *Orthetrum cancellatum* – bieži novērota lidojot virs Daugavas, dīķiem un sausajiem laukumiem. To medības notiek plašā apkārtnē ap ūdenstilpēm.

Mazā sarkanace *Erythromma viridulus* sastopama vasaras otrajā pusē, parasti to var novērot lidojot vai sēžot uz ūdensrožu lapām. Pirmoreiz Latvijā novērota 2012. gadā un līdz šim ir zināma tikai no dažām Rīgas ūdenstilpēm.

Dienvidu dižspāre *Aeshna mixta* – viena no lielākajām spārēm Latvijā, to grūti nofotografēt lidojumā, bet reizēm var sameklēt sēžot uz ūdensaugiem vai kokiem pie ūdeņiem.

Zaļganā zaigspāre *Lestes viridis* – šo spāru sugu pirmoreiz Latvijā atklāja entomologs Uģis Piterāns, vienu spāri nofotografējot Kojusalas līcī 2013. gadā. Turpat šo sugu novēroja arī nākamajā gadā.

Gaišzilā krāšņspāre *Coenagrion puella* ir plaši izplatīta suga, sastopama visu vasaras periodu. Sastopama gan pie ūdeņiem, gan arī pļāvās.

Tauriņi

Pēdējos gados, fotografējot sastaptos dienas tauriņus, šajā teritorijā konstatētas **18 tauriņu sugas**. Pievēršot tauriņiem lielāku uzmanību, ir iespējams atrast vēl vairākus desmitus sugu. Tauriņu lidošanas periods ir mazliet ilgāks nekā spārēm – no aprīļa vidus (pirmie tauriņi šajā teritorijā novēroti 18. aprīlī) līdz septembra beigām (pēdējie atzīmēti 27. septembrī). Pieaugušo tauriņu lidošanas periods ir dažāds, daļa no sugām sastopama tikai vienu mēnesi. Savukārt citas izlido divās paaudzēs, ar pārtraukumu, sasniedzot kopējo lidošanas laiku līdz pat 4–5 mēnešiem. Vasarā uz zemes vai augiem var ieraudzīt tauriņu kāpurus, kurus var viegli noteikt pēc fotogrāfijām.

Ķengaragā tauriņi sastopami visur: **gar Daugavas malu, pļavās un laukumos**. Tauriņiem nepatīk stiprs vējš un nokrišņi, tāpēc labāk tos vērot **saulainā laikā** vai arī, kad ir neliels vējš, un laikā, kad zeme un gaiss jau sasiluši.

Atšķirībā no spārēm, tauriņus ir **vieglāk vērot ar binokli**, jo tie biežāk novēroti sēžot – sildoties saulē uz zemes vai ziediem. Daļa no sugām migrē pāri teritorijai un sastopamas neregulāri. Vairākas tauriņu sugas ir viegli atšķirt pat iesācējiem. Mazākā izmēra dienas tauriņu sugas ir grūtāk atšķiramas, tāpēc **ieteicams sugas noteikšanai tauriņus fotografēt**, turklāt ne tikai no spārnu augšpusēs, bet arī no apakšpusēs. Pēc fotogrāfijām tauriņus ir vieglāk noteikt un iegūt tam labu pierādījumu! **Mūsdienās fotoaparāts aizvieto tauriņu ķeramo tīkliņu, kuru agrāk izmantoja, lai tauriņu noķertu un rokās apskatītu tā noteikšanas pazīmes.**

Tauriņu sugu sastopamība

Suga	Lidošanas periods (pirmie un pēdējie novērojumu datumi)
Kāļu baltenis <i>Artogeia napi</i>	18.04.-14.09.
Kāpostu baltenis <i>Pieris brassicae</i>	26.07.
Krūkļu baltenis, citrontauriņš <i>Gonepteryx rhamni</i>	18.04.-27.09.
Rāceņu baltenis <i>Artogeia rapae</i>	27.09.
Čiemurziežu dižtauriņš <i>Pappilio machaon</i>	26.07.
Acainais raibenis <i>Inachia io</i>	21.04.-26.07.
Brūnvālīšu raibenis <i>Brenthis ino</i>	07.-22.06.
Dadžu raibenis <i>Vanessa cardui</i>	07.06.-24.08.
Parastais nātru raibenis <i>Aglais urticae</i>	08.05.-24.08.
Lielais meža resngalvītis <i>Ochlodes venatus</i>	07.06.
Parastais samtenis <i>Aphantopus hyperantus</i>	26.07.
Parastais sīksamtenis <i>Coenonympha pamphilus</i>	31.05.-26.07.
Astainais zilenītis <i>Everes agriades</i>	26.07.-07.09.
Gobu astanītis <i>Satyrrium w-album</i>	20.06.
Lielais skābeņu zeltainītis <i>Lycaena dispar</i>	07.-30.06.
Mazais viršu zilenītis <i>Plebejus argus</i>	07.09.
Parastais zeltainītis <i>Lycaena phlaeas</i>	07.09.
Parastais zilenītis <i>Polyommatus icarus</i>	31.05.-07.09.

Acainais raibenis *Inachia io* – viena no visvieglāk atpazīstamajām tauriņu sugām, ar ļoti raksturīgu spārnu virspuses zīmējumu.

Krūķļu baltenis jeb citrontauriņš *Gonepteryx rhamni* – arī visai parasta tauriņu suga, kuru viegli pamanīt un atšķirt pat lidojumā. Viena no sugām, kas sastopama no agra pavasara līdz vēlam rudenim. Daļa no tauriņiem pārziemo cilvēku mītnēs.

Brūnvālīšu raibenis *Brenthis ino* – parastākais no šīs grupas tauriņiem. Iesācējiem grūtāk atšķirams, jo vienā laika periodā sastopamas vairākas līdzīgas sugas. Šis tauriņš lido neilgu laiku vasarā. Šos „oranžos” tauriņus ieteicams fotografēt un salīdzināt ar citām sugām noteicējā.

Parastais zilenītis *Polyommatus icarus* pieder vienai no skaistākajām un grūtāk atšķiramajām tauriņu grupām mazā izmēra un daudzu līdzīgu sugu dēļ. Sastopams visos laukumos un plāvās. Labākais noteikšanas veids – fotogrāfiju salīdzināšana ar noteicēju, turklāt jāfotografē gan spārnu augšpuse, gan apakšpuse.

Parastais nātru raibenis *Aglia urticae* – kā liecina sugas nosaukums, šis tauriņš saistīts ar nātrēm, uz kurām barojas tā kāpuri. Tomēr noteikšana varētu sagādāt grūtības, jo ir arī citas līdzīgas sugas, skatoties pēc spārnu zīmējuma.

Liels meža resngalvītis *Ochlodes venatus* – viens no visplašāk izplatītajiem pārstāvjiem no resngalvīšu tauriņu grupas. Arī šo tauriņu ieteicams fotografēt, lai iemācītos atšķirt no līdzīgām sugām.

Kāļu baltenis *Artogeia napi* – ļoti parasts tauriņš, sastopams no agra pavasara līdz rudenim. Jāpievērš uzmanība spārnu iekšpusei.

Parastais sīksamtenis *Coenonympha pamphilus* – visai plaši izplatīta suga, kas Rīgā un tās apkārtnē sastopama gandrīz visās plāvās.

Putni

Daugavas posms pie Ķengaraga ir viena no interesantākajām putnu vērošanas vietām Rīgā. Šajā posmā Daugavai ir dabiski krasti un vairāki sekli līči, turklāt visos gadalaikos mūsu lielākā upe ir arī nozīmīgs putnu migrācijas ceļš. Zināmā mērā pateicoties ūdensputnu piebarošanai, šeit ir vērojamas lielākas ūdensputnu koncentrācijas nekā citur pie Daugavas. Pēdējos 13 gados (2002–2014) šeit novērotas 54 ar ūdeņiem saistītas putnu sugas. Īpaši liels ūdensputnu skaits novērots pavasarī, kad no ziemas atgriežas jūras kraukļi, paugurknābja gulbji, lielie ķīri, lauči un citi putni. Ir dienas, kad Daugavā kopējais migrantu skaits pārsniedz vairākus tūkstošus īpatņu vienlaikus. Vairākas ūdensputnu sugas regulāri ligzdo Daugavas seklajos līčos.

Putnu vērošanai ieteicams izmantot binokli (vismaz ar 8x palielinājumu), jo šajā posmā Daugavā ir diezgan plata (no 600 līdz pat 900 metriem), bet tikai daļa no putniem uzturas tuvu krastam. 2009. gadā atklāts putnu vērošanas tornis netālu no rūpnīcas „Kvadrāts”, no kura var labāk apskatīt Daugavu, kā arī iepazīties ar informāciju un fotogrāfijām par šeit biežāk sastopamajām putnu sugām.

Ja pamanāt gredzenotu putnu, ziņojiet portālā Dabasdati.lv! Ikviens šāds novērojums ir vērtīgs. Pētnieki uz šīs informācijas pamata spriež par putnu migrāciju, fenoloģiju, ģimenes dzīvi, dzīves ilgumu un citiem jautājumiem.

Lielais ķīris ar gredzenu. Daudzās Eiropas valstīs putnu pētnieki gredzeno lielos ķīrus ligzdošanas un migrācijas, kā arī ziemošanas periodos. Spriežot pēc gredzenoto putnu atradumiem, Rīgā dzimušie lielie ķīri ziemo plašā Eiropas teritorijā, kur arī notiek šo putnu gredzenošana aukstajā gada laikā. Atriežoties atpakaļ pavasarī, daudziem ķīriem uz kājām var pamanīt dažādu valstu alumīnija un arī krāsainos plastmasas gredzenus. Ķengaraga mols ir viena no labākajām šo putnu gredzenu lasīšanas un fotografēšanas vietām Rīgā, kur vienas dienas laikā (martā un aprīlī) ir iespējams pilnībā nolasīt 10–15 dažādu valstu gredzenus. Pateicoties ūdensputnu piebarošanai, šajā posmā vienlaicīgi novēroti 400–700 ķīru. Turklāt putni visu laiku mainās, vieni aizlido, bet citi atlido.

Paugurknābja gulbis ar gredzenu. Šie putni migrē daudz mazākus attālumus, pārsvarā 400–800 km no savas dzimšanas vietas. Ķengaragā daudzi gulbji ir gredzenoti un nebaidās no cilvēku klātbūtnes, tāpēc nolasīt to gredzenus ir samērā viegli.

Uz katra alumīnija gredzena ir norādīta informācija par valsti, kurā šo putnu apgredzenoja, kā arī kods un numurs (piemēram, Latvia Riga, EV 922). Reizēm novēroti arī gulbji ar plastmasas kakla gredzeniem vai plastmasas kājas gredzeniem, kuri sastāv tikai no koda un numura. Svarīgi šajā gadījumā norādīt gredzena veidu (uz kājas vai uz kakla), kā arī krāsu un pilnu kodu ar numuru. Plastmasas gredzeni palīdz informācijas nolasīšanai no lielāka attāluma.

Kajaks *Larus canus* – nedaudz lielāka kaija par lielo ķīri, bet sastopama galvenokārt tikai aukstajā gada laikā (no novembra līdz martam). Šajā laikā pie mola parasti var novērot 50–70 īpatņus vienlaikus. Vasarā sastopami tikai atsevišķi putni.

Cekuldūkuris *Podiceps cristatus* – regulāri sastopama ūdensputnu suga, kuru var novērot no marta beigām līdz pat decembrim. Pēdējos gados šajā upes posmā ligzdo vairāki pāri.

Lielais ķīris *Larus ridibundus* – šo kaiju visvieglāk pamanīt agrā pavasarī (martā un aprīlī), kad putni masveidā atlido no ziemošanas vietām. Šajā laikā cilvēki aktīvi piebaro ūdensputnus, tāpēc ķīri pulcējas lielā skaitā. Lielais ķīris šajā upes posmā sastopams visu gadu.

Lielā gaura *Mergus merganser* – paliela pīle, kura barojas ar zivīm. Lielākoties uzturas tālāk no krasta, bet reizēm to var novērot medījot mazas zivis pie krasta. Dažos gados novērotas arī ģimenes ar mazuļiem.

Paugurknābja gulbis *Cygnus olor* – vienīgā gulbju suga, kas Daugavā sastopama visu gadu, arī ziemā. Lielākoties šeit uzturas neligzdojošie gulbji, bet dažos gados arī gulbju perējumi ar mazuļiem. Populāra gulbju piebarošanas vieta ir Daugavas mols blakus Ķengaraga dīķim.

Meža pīle *Anas platyrhynchos* – parastākā pīļu suga, sastopama lielā skaitā visu gadu (vidēji no 200 līdz 600 putniem vienlaikus). Katru gadu novēroti arī 3–7 perējumi ar mazuļiem.

Laucis *Fulica atra* – ļoti parasts putns, kuru viegli atšķirt pēc melnā apspalvojuma un baltās pieres. Katru gadu meldros Daugavā ligzdo vairāki pāri, kurus var redzēt arī ar mazuļiem vasaras otrajā pusē.

Upes tārtiņš *Charadrius dubius* – neliels bridējputns, kas sastopams tikai no aprīļa līdz jūnijam, barojoties Daugavas malā vai sausajos laukumos.

